

ПОВІТРЯНЕ, КОСМІЧНЕ, ЕКОЛОГІЧНЕ ТА ТРАНСПОРТНЕ ПРАВО

УДК 343.121.5:001.102:342.6 (045)

Горбатюк Я.В.,
аспірантка

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ З ОБМЕЖЕНИМ ДОСТУПОМ ДЕРЖАВНОЇ АВІАЦІЙНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

У статті автор досліджує поняття інформації з обмеженим доступом на основі аналізу чинного законодавства України та поглядів науковців, а також визначає особливості правового захисту такої інформації Державної авіаційної служби України.

Ключові слова: інформація з обмеженим доступом, службова інформація, Державна авіаційна служба України, правовий захист інформації

На сьогоднішній день у багатьох країнах світу спостерігається активний розвиток інформаційних відносин, що сприяє забезпеченню прав громадян на інформацію та реалізації їх інформаційних потреб, але й несе потенційну небезпеку зловживання певною інформацією та заподіяння шкоди інформаційним правам та інтересам особи. Серед проблем забезпечення захисту інформації особливу увагу привертає питання правового захисту інформації, зокрема захисту інформації з обмеженим доступом. Захист інформації з обмеженим доступом є одним з першочергових завдань забезпечення інформаційної безпеки. Оскільки цивільна авіація є однією з найважливіших галузей національної економіки, ефективного функціонування якої є необхідною умовою забезпечення захисту національних інтересів України, то питання правового захисту інформації з обмеженим доступом Державної авіаційної служби України є досить актуальним.

Реалізація конституційних прав і свобод людини і громадянина, гарантування інформаційної безпеки держави, функціонування органів державної влади неможливі без обмеження доступу до інформації. Тому дослідженню правового регулювання доступу до інформації та правового захисту інформації з обмеженим доступом присвячено багато праць науковців у галузі права, державного управління, національної безпеки,

зокрема, В.Ю. Баскакова, І.Л. Бачило, В.М. Брижка, А.М. Гузя, Н.А. Іваницької, Б.А. Кормича, О.В. Кохановської, В.А. Ліпкана, А.І. Марущака, А.О. Сляднева та ін.

Мета даної статті полягає у визначенні сутності правового захисту інформації з обмеженим доступом та встановленні особливостей правового захисту інформації з обмеженим доступом Державної авіаційної служби України.

Поняття інформації з обмеженим доступом зустрічається як у працях вчених, так і в актах законодавства. Так, на думку А.І. Марущака, під поняттям інформації з обмеженим доступом пропонується розуміти відомості конфіденційного або таємного характеру, правовий режим яких передбачений законодавством України та які визнані такими відповідно до встановлених юридичних процедур [1, с. 23]. В.Ю. Баскаков вважає, що інформація з обмеженим доступом визначається як відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді, доступ до яких обмежено відповідно до законодавства України її власником чи добросовісним користувачем (суб'єктом владних повноважень, фізичною або юридичною особою) у зв'язку з її особливою цінністю для них на законних підставах [2, с. 7]. Але в даному визначенні "особлива цінність для власника чи користувача", на підставі якої обмежують доступ до інформації є не єдиною умо-

вою такого обмеження (зокрема, здійснюють обмеження в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку). Тому таке визначення не можна вважати досконалим.

У ст. 1 Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Литовської Республіки про взаємну охорону інформації з обмеженим доступом визначено, що інформація з обмеженим доступом – це інформація та матеріали незалежно від їх форми, природи та способу передачі, яким встановлені певні ступені обмеження доступу та надані відповідні грифи обмеження доступу, і які в інтересах національної безпеки та згідно з національним законодавством Сторін підлягають охороні від несанкціонованого доступу [3].

Ст. 2 Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Королівства Норвегія про захист інформації з обмеженим доступом визначає інформацію з обмеженим доступом як інформацію у будь-якій формі, зокрема в усній, та будь-який документ, матеріал, виріб, речовина або фізичне поле, на/в яких інформація міститься або може бути записана, і до якої обмежено доступ згідно з національним законодавством Сторін [4].

Виходячи з даних визначень основними ознаками інформації з обмеженим доступом є те, що: 1) це інформація, виражена у будь-якій формі, а не документи, матеріали, які її містять; 2) доступ до такої інформації обмежується нормами законодавчих актів; 3) таке обмеження здійснюється в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності та громадського порядку; 4) захист інформації з обмеженим доступом від несанкціонованого доступу передбачений законодавством.

Закон України "Про інформацію" та Закон України "Про доступ до публічної інформації" не надають визначення інформації з обмеженим доступом. Так, в ч. 1 ст. 6 Закону України "Про доступ до публічної інформації" лише визначено, що інформацією з обмеженим доступом є таємна інформація, конфіденційна інформація та службова інформація. Доступ до інформації може бути обмежено лише при наявності трьох вимог, передбачених ст. 6 Закону України "Про доступ до публічної інформації". Першою вимогою є те, що обмеження доступу до інформації здійснюється винятково в інтересах національ-

ної безпеки, територіальної цілісності, громадського порядку, із метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя. Другою обов'язковою вимогою є те, що розголошення інформації може завдати істотної шкоди інтересам, котрі наведені у перших вимогах. Третя вимога встановлює те, що шкода від оприлюднення такої інформації переважає суспільний інтерес в її отриманні [5]. Важливою умовою такого обмеження є наявність сукупності всіх вимог.

Принцип обмеження доступу до інформації виключно на підставі закону стосується усієї інформації: і такої, що належить державі, і такої, що є власністю приватних суб'єктів. Однак реалізація цього принципу різниться у залежності від власника інформації. Для органів державної влади не лише має бути передбачена можливість обмеження доступу до інформації, але й закріплено перелік категорій таких відомостей (за прикладом державної таємниці), визначено порядок поводження з такими відомостями, повноваження суб'єктів тощо. Для приватних суб'єктів на сьогодні інформаційне законодавство передбачає їх право самостійно встановлювати режим доступу до інформації, тобто порядок її зберігання, знищення, надання органам державної влади тощо [6, с. 43-44].

Так, Державною авіаційною службою України затверджено перелік службової інформації Державної авіаційної служби України, якій надається гриф обмеженого доступу "Для службового користування" [7]. Відповідно до ст. 6 Закону України "Про доступ до публічної інформації" службова інформація відноситься до інформації з обмеженим доступом. Ст. 9 вказаного закону визначає інформацію, яка може належати до службової: інформація, що міститься в документах суб'єктів владних повноважень, які становлять внутрішню службову кореспонденцію, доповідні записки, рекомендації, якщо вони пов'язані з розробкою напряму діяльності установи або здійсненням контрольних, наглядових функцій органами державної влади, процесом прийняття рішень і передують публічному обговоренню та/або прийняттю рішень; інформація,

зібрана в процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни, яку не віднесено до державної таємниці. Документам, що містять інформацію, яка становить службову інформацію, присвоюється гриф "для службового користування" [5].

Так як Державна авіаційна служба України не проводить оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, діяльності у сфері оборони країни, то до її службової інформації може бути віднесена лише інформація, передбачена п. 1) ч.1 ст. 9 Закону України "Про доступ до публічної інформації". Інформація буде визнаватися службовою, якщо вона одночасно буде відповідати всім виключним умовам, передбаченим у п.1) ч. 1 ст. 9 вказаного закону:

1) інформація має міститися у внутрішній службовій кореспонденції, доповідних записках і рекомендаціях;

2) такі документи мають бути пов'язані з роботою напрямку діяльності відповідного органу чи зі здійсненням його контрольних чи наглядових функцій;

3) такі документи мають передувати публічному обговоренню та/або прийняттю рішень.

Також Державна авіаційна служба України може володіти інформацією, що становитиме таємну інформацію, але чіткого її переліку, визначеного даним органом, немає.

Виконання наведених вимог до обмеження доступу до інформації мають регламентувати відповідні закони про конфіденційну, службову і таємну інформацію.

На сьогоднішній день в нашій державі Законом України "Про державну таємницю" врегульовано суспільні відносини, пов'язані з віднесенням інформації до державної таємниці, засекречуванням, розсекречуванням її матеріальних носіїв та охороною державної таємниці з метою захисту національної безпеки України. Але законів, які б встановлювали правовий режим службової та конфіденційної інформації, немає, за винятком Закону України "Про інформацію" та Закону України "Про доступ до публічної інформації", які частково регулюють ці питання.

Правовий режим державної таємниці може бути прийнятий як орієнтир для встановлення порядку поводження з конфіденційною та службовою інформацією. Забезпечення захищеності

інформації з обмеженим доступом може бути забезпечено у разі впровадження таких заходів: організаційно-правових; інженерно-технічних, криптографічних; оперативно-розшукових [8, с. 89].

Предметом дослідження даної статті є організаційно-правові заходи, які встановлюють нормативно-правову основу для діяльності, пов'язаної з інформацією з обмеженим доступом.

Першим кроком у цьому напрямі є виділення з усього масиву інформації частини інформації, доступ до якої буде обмежено. Виокремлення інформації має відбуватися за критеріями, за якими однозначно можливе визначення категорії інформації. Важливим також є визначення терміну обмеження доступу до інформації та процедури відкриття доступу до неї, визначення чіткого порядку доступу до інформації з обмеженим доступом, встановлення правил поводження з носіями інформації, які б забезпечували попередження несанкціонованого витоку, викрадення, копіювання, втрати, знищення, спотворення та підробки інформації. Нормативно встановлюються вимоги до приміщень, територій, де проводяться роботи з інформацією з обмеженим доступом. Унормування потребує також процес здійснення контролю діяльності організацій, що здійснюють роботи з інформацією з обмеженим доступом [8, с. 89].

На законодавчому рівні правовий режим інформації з обмеженим доступом Державної авіаційної служби України та її правовий захист не встановлені, тому Державна авіаційна служба України в даній ситуації керується загальними законами та підзаконними актами (Закон України "Про інформацію", Закон України "Про доступ до публічної інформації", Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Інструкції про порядок обліку, зберігання і використання документів, справ, видань та інших матеріальних носіїв інформації, які містять службову інформацію" та ін.) та внутрішніми актами.

Важливим елементом правового режиму інформації є її правовий захист.

А.О. Антонюк, дослідивши поняття захисту інформації, вказує, що захист інформації розглядається з п'яти позицій:

1) як діяльність, спрямована на забезпечення конфіденційності, цілісності й доступності інформації;

2) як сукупність методів і засобів, що забезпечують цілісність, конфіденційність і доступність інформації в умовах впливу на неї загроз природного й штучного характеру, реалізація яких може призвести до заподіяння шкоди власникам чи користувачам інформації;

3) як комплекс заходів, спрямованих на забезпечення інформаційної безпеки;

4) як діяльність, спрямована на збереження державної, службової (комерційної) або особистої таємниці, а також на збереження носія інформації будь-якого змісту;

5) як використання в системах збору, передачі, збереження і переробки інформації спеціальних методів і засобів з метою забезпечення схоронності інформації, що захищається, і запобігання витоку технічними каналами [9, с. 14].

На думку автора, правовий захист інформації з обмеженим доступом – це сукупність заходів, передбачених нормами права, що забезпечують збереження та цілісність інформації з обмеженим доступом, попереджують несанкціонований доступ до неї. Досить часто правовий захист інформації ототожнюється з процесом забезпечення інформаційної безпеки як необхідності нормального функціонування держави, суспільства, окремої людини.

Відповідно до п. 6 Інструкції про порядок обліку, зберігання і використання документів, справ, видань та інших матеріальних носіїв інформації, які містять службову інформацію, затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 27.11.1998 року № 1893 керівники організацій несуть відповідальність за забезпечення правильного ведення обліку, зберігання та використання документів з грифом "Для службового користування". Запобігання розголошенню відомостей, що містяться в документах з грифом "Для службового користування", та випадкам втрат таких документів покладається на режимно-секретні підрозділи організацій [10].

До особливостей правового захисту інформації з обмеженим доступом Державної авіаційної служби України належать: 1) перелік відомостей, які становлять інформацію з обмеженим доступом, визначається Державною авіаційною службою України відповідно до вимог чинного законодавства України з урахуванням її інтересів, а також інтересів інших суб'єктів інфор-

маційних відносин; 2) інформація з обмеженим доступом, розпорядником якої є Державна авіаційна служба України, визначена у Переліку службової інформації, якій надається гриф обмеженого доступу "Для службового користування", що належить до інформації з обмеженим доступом. Переліку ж таємної та конфіденційної інформації немає; 3) інформації з обмеженим доступом, яка містить у собі державну таємницю або конфіденційну інформацію, що належить державі Україна, Державна авіаційна служба України в своєму розпорядженні не має; 4) документи, що містять інформацію з обмеженим доступом зберігаються в захищених і контрольованих місцях (сейфах, металевих шафах, виділених приміщеннях); 5) запобігання розголошенню службової інформації, що міститься в документах з грифом "Для службового користування", та випадкам втрат таких документів покладається на режимно-секретний сектор Державної авіаційної служби України; 6) співробітникам (виконавцям), які допущені до роботи з документами з грифом "Для службового користування", забороняється повідомляти усно або письмово будь-кому відомості, що містяться у цих документах, якщо це не викликано службовою потребою.

Таким чином, особливості правового захисту інформації з обмеженим доступом Державної авіаційної служби України зумовлені нормативною невизначеністю деяких понять та категорій, зокрема на рівні юридичних актів, недосконалістю правового регулювання в інформаційній сфері, зокрема у сфері захисту інформації з обмеженим доступом (крім державної таємниці) та специфікою сфери функціонування даного органу.

Література

1. *Марушак А.І.* Правові основи захисту інформації з обмеженим доступом : Курс лекцій / А.І. Марушак. – К. : КНТ, 2007. – 208 с.

2. *Баскаков В.Ю.* Адміністративно-правовий режим інформації з обмеженим доступом : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 "Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право" / В.Ю. Баскаков. – К., 2012. – 20 с.

3. *Про ратифікацію Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Литовської Респуб-*

ліки про взаємну охорону інформації з обмеженим доступом : Закон України від 04.06. 2004 року № 1761-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 36. – Ст.442.

4. *Про* ратифікацію Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Королівства Норвегія про захист інформації з обмеженим доступом: Закон України від 30.10.2008 року № 636-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2009. – № 14. – Ст.178.

5. *Про* доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI // Відомості Верховної ради України. – 2011. – № 32. – Ст. 314.

6. *Сопілко І.М.* Інформаційні правовідносини за участю органів державної влади України: Монографія / І.М. Сопілко. – К. : "МП Леся", 2013. – 220 с.

7. *Перелік* службової інформації Державної авіаційної служби України, якій надається гриф

обмеженого доступу "Для службового користування" : Наказ Державної авіаційної служби України від 26.01.2012 № 65 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.avia.gov.ua/documents/Dostup-do publ](http://www.avia.gov.ua/documents/Dostup-do%20publ).

8. *Матяш О.І.* Теоретичні основи захисту інформації з обмеженим доступом / О.І. Матяш // Інформаційна безпека людини, суспільства, держави. – 2011. – № 3 (7). – С. 87-92.

9. *Антонюк А.О.* Основи захисту інформації в автоматизованих системах : навч. посіб. / А.О. Антонюк. – К. : КМ Академія, 2003. – 244 с.

10. *Про* затвердження Інструкції про порядок обліку, зберігання і використання документів, справ, видань та інших матеріальних носіїв інформації, які містять службову інформацію: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.11.1998 року № 1893 // Офіційний вісник України. – 1998. – № 48. – Ст. 31.

Я.В. Горбатюк

Особенности правовой защиты информации с ограниченным доступом Государственной авиационной службы Украины

В статье автор исследует понятие информации с ограниченным доступом на основе анализа действующего законодательства Украины и взглядов ученых, а также определяет особенности правовой защиты такой информации Государственной авиационной службы Украины.

Ключевые слова: информация с ограниченным доступом, служебная информация, Государственная авиационная служба Украины, правовая защита информации

Y. Gorbatyuk

Features of the legal protection of information with restricted access of the State Aviation Service of Ukraine

In the article the author explores the concept of information with restricted access by analyzing the current legislation of Ukraine and the views of scientists and determines the characteristics of the legal protection of such information of the State Aviation Service of Ukraine.

Keywords: the undisclosed information, the service information, the State Aviation Service of Ukraine, the legal protection of information